

**„JAK SE UČÍ VÍCEJAZYČNÍ ŽÁCI?“:
ANALÝZA REPREZENTACÍ JAZYKOVÉHO PROSTŘEDÍ
ŽÁKŮ A ŽÁKYŇ POMOCÍ STAVEBNICE LEGO**

**“HOW DO MULTILINGUAL STUDENTS LEARN?“:
AN ANALYSIS OF LEARNERS’ REPRESENTATIONS
OF THEIR LANGUAGE ENVIRONMENT USING LEGO**

Miroslav Janík¹, Jana Veličková²

¹ Institut výzkumu školního vzdělávání, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno
Professur für Didaktik der deutschen Sprache und Deutsch als Zweit- und Fremdsprache,
Fachbereich II - Germanistik, Universität Trier

² Katedra německého jazyka a literatury, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Porozumění subjektivním reprezentacím jazykového repertoáru vícejazyčných žáků a žákyň může zlepšit jejich vzdělávání. Tato studie zkoumá, jak žáci a žákyňe osmých tříd na třech základních školách vnímají své jazykové prostředí a jak své jazyky využívají při učení. Na základě kvalitativní obsahové analýzy audiozáznamů jejich reflexí nad vlastními LEGO výtvary výsledky naznačují, že jejich jazykové prostředí je utvářeno spíše biografickými zkušenostmi, individuálními preferencemi a subjektivitou než školním jazykovým vzděláváním. Jazyk si často spojují s (ideálním) domovem a při učení využívají celý svůj jazykový repertoár. Tyto poznatky přispívají k diskusi o efektivnějším vzdělávání vícejazyčných žáků a žákyň s důrazem na jejich žité zkušenosti.

Klíčová slova: vícejazyčnost, subjektivní reprezentace jazyka, jazyková biografie, materiální kultura vícejazyčnosti

Abstract

Understanding multilingual pupils' subjective representations of their linguistic repertoire can enhance their education. This study explores how 8th-grade pupils in three schools perceive their linguistic environment and use their languages in learning. Using qualitative content analysis of audio-recorded reflections on their LEGO creations, findings suggest that pupils' linguistic environments are shaped by biographical experiences, preferences, and subjectivity rather than school learning. They associate language with an (ideal) home and use their full

linguistic repertoire in learning. These insights contribute to improving multilingual education by emphasizing pupils' lived experiences.

Keywords: *multilingualism, subjective representation of language, language biography, material culture of multilingualism*

1 ÚVOD

Jazyk lze označit jako médium, jehož prostřednictvím se žáci a žákyně učí. Z výzkumů víme, že nepoužívají pouze jeden jazyk, ale celý svůj dostupný jazykový repertoár (srov. Janík & Janíková, 2023), který je silně individuální a odvozený od jejich jazykové biografie (Busch, 2012). Z toho vyplývá, že je důležité se zabývat také jejich reprezentacemi jazyka, resp. jazyků. Aby bylo možné zkoumat jazyky žáků a žákyň z jejich subjektivní perspektivy, je třeba využívat kreativních postupů a chápat jazyky šířeji než jako „pouhé“ lingvistické koncepty, abychom získali lepší náhled na to, jak se žáci a žákyně učí.

2 TEORIE

Jako teoretický rámec příspěvku byl zvolen koncept *materiální kultury vícejazyčnosti* (Aronin & Ó Laoire, 2013), jež chápe jazyky šířeji než jen jako lingvistické kategorie. Ve vícejazyčné komunitě, kterou škola nepochybně je (např. dle Statistické ročenky MŠMT bylo na českých základních školách ve školním roce 2023/2024 7 % „žáků cizinců“), představuje materiální kultura vícejazyčnosti spojení hmotných předmětů či artefaktů, které takovou komunitu tvoří (např. předměty denní potřeby, potraviny, nábytek a umělecká díla), s individuálními zkušenostmi komunity školy. Pomocí zkoumání reprezentací *materiální kultury vícejazyčnosti* je možné nahlédnout jazykové praktiky žáků a žákyň v jejich reálném životě a získat vhled do jejich subjektivních perspektiv, vnímání či představ o vícejazyčném prostředí, které považují za relevantní.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Cílem kvalitativně zaměřeného výzkumu bylo: (1) prozkoumat žákovské představy o jejich jazykovém prostředí a (2) zachytit subjektivní žákovské užívání jazyků v rámci jejich zkušeností s učením se. Výzkumný vzorek tvořilo 36 žáků a žákyň 8. třídy ze tří vybraných městských základních škol. Sběr dat byl realizován přímo ve škole a probíhal tak, že žáci a žákyně stavěli z LEGA místo, kde se cítí bezpečně a kde se jim nejlépe učí, a svojí kreaci následně komentovali. Žákovské kreace byly vyfoceny a byly pořízeny audionahrávky komentářů. Fotografie kreací ze stavebnice LEGO byly vyhodnoceny dle Purkarthoferové (2019), komentáře byly analyzovány pomocí kvalitativní obsahové analýzy, induktivní tvorby kategorií (Mayring, 2010). Kromě toho byly zjišťovány subjektivně vnímané jazyky, které žáci a žákyně užívají, dominantně jde o češtinu, následuje ukrajinština, vietnamština, méně zastoupená byla pak ruština, mongolština a arabština.

4 VÝSLEDKY/OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Předběžné výsledky ukazují, že ze stavebnice LEGO tvořili/y žáci a žákyně nejčastěji svůj (ideální) domov, ale také fantaskní kreace jako např. kosmickou raketu či pirátskou loď. Kreace komentovali/y žáci a žákyně v souvislosti s pocitem bezpečí a pocitem užívat jazyk svobodně. V komentářích dále uváděli/y, že k učení se používají všechny své jazyky, avšak uvědomují si, že škola po nich vyžaduje specifické užívání jazyků, zejména vnímají požadavek znalosti češtiny.

Dále pak výsledky poukazují na flexibilitu a situativnost žákovských jazykových praktik při učení se. To znamená, že žáci a žákyně v našem vzorku nevyužívají pro učení pouze jeden jazyk, ve kterém probíhá většina školní výuky, ale celý svůj repertoár, a to i v případech, kdy žák či žákyně jazyk výuky již solidně ovládá.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Předběžné výsledky analýz komentářů a kreací ze stavebnice LEGO naznačují, že jazykové prostředí žáků a žákyň je konstruováno na základě biografických zkušeností, individuálních preferencí a subjektivní zkušeností a že je více spojeno

s jejich identitou než s jazykovým režimem škol (Coulmas, 2005) či jazykovou výukou a to včetně výuky češtiny jako druhému jazyku (někdy označovanému jako „čeština pro cizince“ či „čeština pro žáky s odlišným mateřským jazykem“).

Naše výsledky jsou rozporu se současným přístupem k jazykové „podpoře“ vícejazyčných žáků (např. NPI, n.d.). Ta je díky přístupům ukotvených v diskurzu integrace a inkluze orientována na udržení češtiny jako jediného jazyka vzdělávání, který má umožnit zapojení do výuky (Janík & Goldberger, 2024). Na základě našich výsledků by bylo však vhodnější uplatnění přístupů využívajících celý žákovský jazykový repertoár a ty představíme v rámci příspěvku.

6 LITERATURA

- Aronin, L., & Ó Laoire, M. (2013). The material culture of multilingualism: Moving beyond the linguistic landscape. *International Journal of Multilingualism*, 10(3), 225–235. <https://doi.org/10.1080/14790718.2012.679734>.
- Busch, B. (2012). The linguistic repertoire revisited. *Applied linguistics*, 33(5), 503–523. <https://doi.org/10.1093/applin/ams056>
- Coulmas, F. (2005). Changing language regimes in globalizing environments. *International Journal of the Sociology of Language*, (175–176), 3–15. <https://doi.org/10.1515/ijsl.2005.2005.175-176.3>
- Gauntlett, D. (2007). *Creative explorations. New approaches to identities and audiences*. Routledge.
- Janík, M., & Goldberger, M. (2024). Homogenization through inclusion: Exploring language regimes at four multilingual schools in the Czech Republic. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 27(3), 285–300. <https://doi.org/10.1080/13670050.2023.2192336>.
- Janík, M., & Janíková, V. (2023). Jazyková rozmanitost a jazykový repertoár žáků a žákyň na základní škole. *Studia Paedagogica*, 28(1), 113–138. <https://doi.org/10.5817/SP2023-1-5>.
- Mayring, P. (2010). *Qualitative Inhaltsanalyse. Grundlagen und Techniken*. Beltz.
- NPI (n.d.). Pomáháme školám zvládnout začlenění ukrajinských dětí. Metodická podpora. Učební materiály. Příklady dobré praxe. NPI ČR. <https://ukrajina.npi.cz>.
- Purkarthofer, J. (2019). Building expectations: Imagining family language policy and heteroglossic social spaces. *International Journal of Bilingualism*, 23(3), 724–739. <https://doi.org/10.1177/1367006916684921>.